

A francia forradalom időszaka tudományos vizsgálódások visszatérő tárgya, egyfajta origó, amelyhez sokan a modern kor megszületését kapcsolják. Kiemelt eseménysor, a (jog)történet- és más társadalomtudományok művelői által is gyakran választott kutatási terület. Gondolhatnánk tehát, hogy nehéz a korszakról újat mondani, még nehezebb forráskutatásokon alapuló művel jelentkezni. Most mégis ez történt. Vincent Denis, az Université Panthéon-Sorbonne Modern- és Jelenkori Történelem Intézetének kutatója, a párizsi rendőrség működésében is alapvető változásokat hozó tíz év, az *ancien régime* és a direktórium utolsó évét magában foglaló, a francia történelem sodró, drámai konfliktusokkal és gyökeres változásokkal szolgáló 1789-től 1799-ig tartó szakaszába kalauzol minket. Szerencsére úgy, hogy nem szorítkozik a pusztá intézménytörténetre, hanem igyekszik az átalakulások különböző rétegeit is elemezni, azok segítségével bemutatni és magyarázni a rendőrség fejlődését.

Annak ellenére, hogy a forradalom időszakának köz-történeti eseményei széles körben ismertek, a rendőrséget érintő kérdésekről, az átalakulások soráról, mélységéről és lefolyásáról aránylag keveset tudunk. A témához kapcsolódó feldolgozások közül Raymonde Monnier 1985-ös, a II. év biztosairól írt tanulmányát érdemes megemlíteni, továbbá Clive Emsley és Jean Tulard munkáit, akik részletesen viszont inkább az azt követő, az 1800 és 1830 közötti periódust vizsgálták. Így, Vincent Denis, jó érzékkel választva meg munkája tárgyát, hiánypótló kötettel jelentkezhetett. Óriási feladat és merész vállalkozás, hiszen éppen ez az időszak, amelynek – köszönhetően az 1871-es, városházát elpusztító tűznek – levéltári forrásai csak töredékesen maradtak ránk, így nem csak szorgalmasnak, találékonynak is kellett lennie kutatásai során.

1789 nyara az *ancien régime* megannyi intézményével együtt elsodorta a *Lieutenance générale de police*-t. Ez volt az 1667-ben, XIV. Lajos által létrehozott, a *Châtelet* királyi bíróságához tartozó párizsi rendőrség, amelynek vezetője, a *Lieutenant général de police*, a királyi ház államtitkára alárendeltségében működött, neki vagy személyesen az uralkodónak volt felelős. Így ez a rendőrség párizsi volt ugyan, de mégsem volt a párizsiaké.

E sajátos szervezet bomlása és átalakulása 1789 nyarán szinte azonnal megkezdődött: a rendőrnymozók már július első napjaitól alig dolgoztak, a rendőrség vezetője pedig július 13-án beadta a lemondását az uralkodónak, a *Châtelet* rendőrbiztosainak, alapvetően polgári háttérű szereplőkből álló kara azonban – Párizs városa alá rendelt – továbbra is működött. Átmeneti időszak ez: királyság volt még ugyan, de talapzata alól fokozatosan fogyott a talaj, nemcsak politikai, hanem intézményes téren is. A hosszú évtizedeken keresztül egyértelműen az uralkodó kinyújtott karjaként dolgozó párizsi rendőrség pozíciója megváltozott, s ez természetesen hatással volt személyzetére és működésére. Ebben a folyamatban is visszaköszönt a forradalmi időszak sajátos ellentmondásossága: míg az *ancien régime* 18. százada a professzionalizáció és bürokratizálódás trendjét hozta, az ezt lezáró forradalom bizonyos értelemben éppen az ellenkezőjét. Az önkormányzatiság térnyerésével a város és a polgárság

Pálvölgyi Balázs

A párizsi rendőrség átalakulásai

Vincent Denis: *Policiers de Paris. Les commissaires de police en Révolution (1789–1799)*

Vincent Denis: *Policiers de Paris. Les commissaires de police en Révolution (1789–1799)*. Ceyzérieu, 2022. Champ Vallon, 384 p. ISBN 979 10 267 1090 5

birtokba vehette, elfoglalhatta a rendőrséget: nemcsak hogy az önkormányzat irányítása alá került a rendőrség, hanem a kerületi rendőrbiztos tisztsége hasonlóképpen más közhivatalokhoz, az 1790. évi május 21–27-i törvény szerint választottá is vált.

1792 nyarán, a monarchia bukása után módosultak a választójogra vonatkozó szabályok, eltűnt a cenzus, és változott a szavazás módja is. A radikalizálódó közhangulat pontos lenyomatát adta a félelem léghőjét erősítő nyílt szavazás bevezetése, amely módon immár a rendőrség vezetőit is választották.

Mondható, hogy az 1789-től 1794-ig tartó időszak sajátos kísérlet arra, hogy létrehozható-e a „polgárok” rendőrsége, egy olyan rendszer, amelyben a rendőrbiztosok a lehető legközelebb állnak a (választó)polgárokhoz. Ennek a legteljesebb módon 1792–1793-ban működő modellnek köszönhetően a rendőrbiztosi tisztség és a politikusi-közéleti pálya közötti határ kezdett elmosódni, egyfajta laikus rendőrség jött létre, amelynek közvetlen eredménye az ekkor megválasztott, a „*sans-culotte*” felügyelők társadalmi háttérének tarkasága.

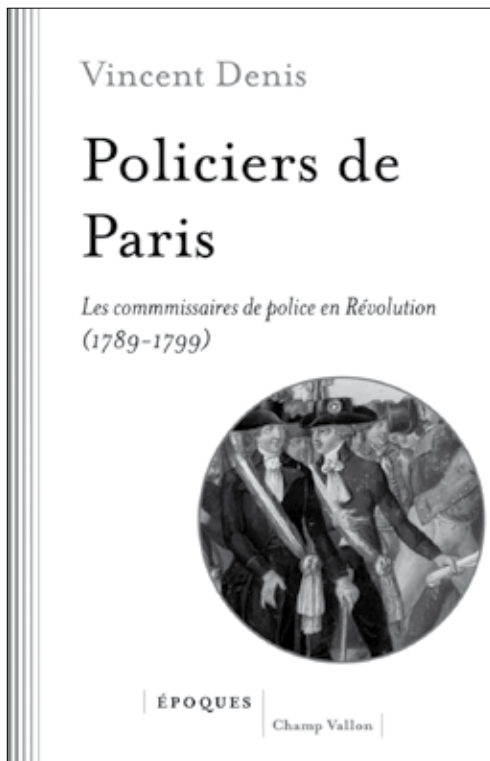
Aztán kiderült, hogy a forradalmi időszak zaklatott periódusában kialakított rendszer mégsem felelt meg a kormány igényeinek. 1795-ben, de még a Direktórium és a III. év alkotmánya előtt szorosabb kormányzati felügyelet alá kerültek a felügyelők. Nem volt ez véletlen, hiszen az 1789-től 1794-ig tartó periódus eredményei felemások maradtak, s az ekkor kialakított rendszer instabilitása is nyilvánvaló volt. Ettől kezdve már nem volt kérdés, hogy a rendőrbiztosokat s tágabban, a rendőrség működését a kormányzat a lehető legteljesebb mértékben ellenőrzése alá kívánta vonni. Az ekkor kialakított új rendszer szerint a Konvent Általános Biztonsági Bizottsága (*Comité de sûreté générale de la Convention*) nevezte ki a rendőrfelügyelőket, de már az egész ország területén, és ezzel véget is ért a választott rendőrfelügyelők kora Párizsban. Később a Direktórium időszaka alatt ismét módosított rendszerben, részben politikai megfontolásokból, avagy előzékenységéből, így már az önkormányzatok által jelöltek közül nevezték ki a rendőrfelügyelőket, ami tulajdonképpen a központi kormányzat és az önkormányzat közötti kompromisszumot, erőegyensúlyt jelenítette meg.

A szerző részletes tájékoztatást nyújt a párizsi rendőrség állományának változásáról, illetve az egyes kerületek jellegzetességeiről, helyi viszonyairól, a rendőrség napi feladatainak alakulásáról a kenyérellátás biztosításától a szerencsejátékokkal kapcsolatos munkán át a polgártársak védelméig.

A rendőrség személyi állománya 1789 és 1790 között nem változott érdemben, így továbbra is alapvetően jogászok, a *Châtelet* korábbi rendőrbiztosai alkották annak legnagyobb részét. Az igazi változások majd a rendőrbiztosok választásának 1790-es bevezetését, de leginkább majd a „második forradalomnak” is nevezett 1792. augusztus 10-i válságot követően kezdődtek, és egy, már az 1789 során kiemelkedett vezetés lépett elő. Ekkor már világosan látszott a korábbi elit háttérbe szorításának igénye. A választott rendőrbiztosok körének összetétele is ezt erősítette meg: helyi szinten befolyásos, de legalábbis ismert figurák léptek elő az események sodrában. Kézművesek, kereskedők éltek a történelmi események nyújtotta lehetőséggel, olyanok, akik ekkor ugyan még messze álltak attól, hogy hivatalnoknak lehessen őket nevezni, de akik kellő elszántsággal kívánták szolgálni az új rendet, az államot, és meggyőző erővel voltak képesek a polgártársak bizalmát elnyerni. Az elitváltás ezen a szinten is meglepően tartós személyi változásokat eredményezett. Az ekkor pozícióba kerül-

tek közül nem kevesen túlélték a Direktórium, a konzulátus, a császárság, majd a restauráció első szakaszát is, és posztjukat majd csak a Napóleon kérésére, 100 napos uralma után bekövetkező nagyszabású tisztogatás érintette. Ez a változás azonban, noha vitathatatlan volt politikai gyökere, legalább annyira tekinthető természetes folyamatok eredményének is. Generációváltás is következett be ekkor, ugyanis azok, akik ekkor kerültek ki tisztségükből, az 1810-es évek közepe felé már jócskán a hatvanas éveikben jártak.¹

Aki a francia történelem ismert időszakának eddig homályban maradt részleteit kívánja felfedezni, aki a rendőrség szervezetének, irányításának alakulását, mikroszinten történő vizsgálatát kívánja követni, és aki a központi irányítás alatt álló, majd az önkormányzatisághoz kapcsolt, végül ismét a központ alá osztott rendőrség modelljének történetét kívánja áttekinteni, haszonnal forgathatja Vincent Denis új munkáját.



Jegyzetek

- ¹ Olykor a magas kor sem képezett áthághatatlan akadályt, hiszen az érkezők között mesteri túlélőként ott találjuk Lucotte de Champenont, a *Châtelet* korábbi felügyelőjét, később a Louvre-kerület első megválasztott rendőrbiztosát, aki a varennes-i válság után volt kénytelen távozni a rendőrség kötelékéből.

